

یهک نیوه پۆک و دوو لیكدانهوه؛ گریبهسته نوئیهکانی نهوت و گاز له عیراق و چاره نووسی گریبهستهکانی ههریمی کوردستان

07-12-2023

نووسه رهکان

مهحموود بابان

کورتە: بپیاره شوباتی 2024 وهزارهتی نهوتی عیراق به فهرمی براوهکانی گهری پینچ پلهس و شهشهمی گریبهسته نهوتی و گازیهکان بو 30 کیلگه رابگهیه نیت، ههرچهنده تاوهکو ئیستا کۆمپانیا گهورهکان و بهتایبهتیش ئەمریکی و بهریتانییهکان نهک ههر خواستی بهشدارییان نهبووه، بهلکوو دهکشینهوه و کشاونهتهوه، بهلام کۆمپانیا چینی و رووسییهکان دهیانهوئیت کارهکانیان فراوانتر بکهن و فهره نسویهکانیش ریککهوتننکی میژووویان کردوووه، خهلیجیهکانیش، بهتایبهتیش ئارامکۆی سعودی داواي گۆرینی شیوازی گریبهستهکان دهکهن.

بېراره [شویاتی 2024 وهزارهتی نهوتی عیراق](#) به فهرمی براوه کانی گهړی پینچ پلّس و شه شهمی گریبه سته نهوتی و گازییه کان بۆ 30 کیلگه رابگه یه نیت، هه رچه نده تاوه کو ئیستا کۆمپانیا گه وره کان و به تاییه تیش ئه مریکی و به ریتانییه کان نهک هه ر خواستی به شدار بیان نه بووه، به لکوه ده کشینه وه و کشاونه ته وه، به لام کۆمپانیا چینی و روسییه کان ده یانه ویت کاره کانیان فراوانتر بکه ن و فهره نسویه کانیش ریکه وه تئیک میژوو بیان کردووه، خه لیجیه کانیش، به تاییه تیش ئارامکۆی سعودی داوای گۆرینی شیوازی گریبه سته کان ده کهن.

له پاستیدا، گهړی پینچ پلّس به واتای ئه و کیلگه نهوتی و گازییه نهوتی که نه تواناوه له و گه رده و له 2018 دا سه رنجی کۆمپانیاکان بۆ وه به ره هینانی سه رمایه کانیان له پیشه سازی نهوتی و گازی عیراق رابکیشیت، به لام ئه مجاره چی گۆراوه و نیوه رۆکی شیوازی "گریبه سته گه ران، په ره پیدان و به ره مه هینان" ی EDPC یان به بگه ران DPC چیه که وا چاوه پوانده کریت وه به ره هینتر بۆ 30 کیلگه ی گازی و نهوتی له عیراق بهینیت؟

خستنه گهړی "گریبه سته په ره پیدان و به ره مه هینان" ی DPC تۆتال ئینرجی له کیلگه ی ره تاوی بۆ به ره مه هینانی 60 هه زار به رمیل نهوت له رۆژیکدا وایکردووه که وا ئه م دوو جوړه نوئییه گریبه سته عیراق سه رنجی وه به ره هینان رابکیشیت، به تاییه تیش داوی که مکردنه وه " که مترین پابه ندبوونی کار و که مترین خه رچی کار له لایه ن کۆمپانیا ی وه به ره هینتر". هه روه ها، که مکردنه وه شاهانه royalty له گریبه سته کانی EDPC دا که پیشتر 25% ی بۆ داناوه، به لام له م گه رده چاوه رچ ده کریت به ریزه یه کی به رچاوه که مبرکیتته وه. ئه مه سه ره رای گۆرینی شیوازی گریبه سته کان له باره ی هاوبه شی به ره مه وه، که به ره مه هینانی بازرگانی زیاد کردووه به شیوه ی ریزه ی سه دی بیت بۆ ئاستی به ره مه هینانی نهوت، له جباتی بری 10 هه زار به رمیل که له شیوازی گریبه سته کانی پیشووتر داناوو. له کۆتاییدا کۆمپانیاکان داوی ده رکردنی خه رجیه کانی وه به ره هینان و به کارخستن و شاهانه یی، ده توانن به ریزه ی ریزه ی سه دی پاداشتی جیاوازی قازانجی فرۆشتنی نهوت یاخود گاز وه ریکرن.

ئهم دێرانه ی سه ره وه ده مانباته وه سه ر ناویشانه که و شیوازی گریبه سته کانی حکومه تی هه ری می کوردستان له گه ل کۆمپانیا نیوده و له تیبیه کانی نهوت و گاز، به لام ئه گه ر جیاوازی له ریزه کان هه بیت ئه و پهبه سته به مه ترسی وه به ره هینان، هه بوونی داتا و زانیارییه کان، هه بوونی بری هه لکه ندراو و توانای سیاسی و ئابووری عیراق وه که ده ولت نه وه کو شتیکی دیکه ی جیاوازی وه ی هه ری می کوردستان له سه ره تای دوو ده به ی رابردوودا کردووه تی.

30 کیلگه ی نهوتی و گازی له گریبه سته نوئییه کان له عیراق

عیراق نزیکه ی 15 سال کاری به کۆمپانیا نیوخوییه کان و گریبه سته خزمه تگوزاری کرد، به لام نه توانا نهک په ره به به ره مه هینانی نهوت بدريت و گازی هاوه ل به فیرۆ نه روات، به لکوه ئیستا زۆربه ی بیره کان پیویستیان به کاری په ره پیدان هه به که به Enhance Oil Recovery ناسراوه. داوی نزیکه ی 18 سال، هه وله کانی به شداری کۆمپانیا گه وره کانی نهوت بۆ وه به ره هینان له م که رته دا له گهړی پینجه می گریبه سته کان به شیوه یه که له شیوه کان جیه جی کرا، وه که گریبه سته کانی کریسنت پیترۆلیوم و تۆتال، به لام ئه مه ش نه بتوانی وه به ره هینان بۆ ئه و کیلگانه بهینیت که نوین و کۆمپانیاکانی وهزاره تی نهوتی عیراق کاری تیدا ناکن. هه ربویه ش شیوازی گریبه سته کان هه مواریک کراوه تاوه کو بتوانیت سه رنجی وه به ره هینان رابکیشیت و شیوه ی گریبه سته هاوبه شیکردنی به ره مه هینانی PSC بیت.

ئیستا، مۆدیله ی گریبه سته نهوتی و گازییه کانی سالی 2018 ی به ته واوی هه موارکردووه ته وه و ده به ویت کۆمپانیا نیوده و له تیبیه کانی بواری نهوت و گاز رابکیشیت بۆ وه به ره هینان له 11 کیلگه ی گازی و 3 کیلگه ی نهوتی له گهړی شه شه مدا و 11 کیلگه ی نهوتی و 5 کیلگه ی نهوت و گاز له گهړی پینچ پلّس دا.

هه موارکردنه وه کانی به ند و برکه کانی هه ردوو شیوازه نوئییه که ی به ره مه هینانی نهوت "گریبه سته گه ران، په ره پیدان و به ره مه هینان" EDPC یان "گریبه سته په ره پیدان و به ره مه هینان" DPC ، به جوړیکه که له شیوازی دووه مدا ئه و کیلگانه ی گه رانی بۆ کراوه و داتا کانی 2D Seismic ی ئاماده کراوه، بگره بری تاقیکردنه وه شی لیدراوه. بۆ نموونه له و 30 بلوک و کیلگه نهوتی و گازه نوئییه که ئاماده کراوه بدريت به وه به ره هینان، ته نیا 7 دانه یان پیویستی به گه رانه، له کاتیکیدا ئه و کاتانه ی که هه ری می کوردستان له سالی 2004-2012 گریبه سته کانی نهوت و گازی واژۆ ده کرد نهک 2D Seismic و بری تاقیکراوه نه بوو بگره به زانیاری ناوچه کان و ئه گه ری هه بوونی نهوت گریبه سته کان واژۆ ده کرا، هه ربویه ش ئیستا داها ته که ی به ریزه ی 48% بۆ حکومه تی هه ری می کوردستان و 52% بۆ خه رچی وه به ره هینان و به کارخستن و قازانجه کانیان له و سه رمایه ی به گه ریان خستوه.

ئیستا ئه وه ی له که رتی نهوت و گاز ده بینریت ئه وه به که کابینه که ی سوودانی ئاسانکاری بۆ واژۆکردنی گریبه سته کان کردووه و

لهوباره یوه قونځی دوو کابینه‌کې پېښ خوی تپه‌پاندووه. به‌تایه‌تیش گریبه‌سته‌کانی بواری وزه که له‌رووی واژوکرده‌وه زور براوته پېښه‌وه، چ له واژوکرده گریبه‌ستی توتال، کریسنت پیترولیوم بیت یاخود په‌سه‌ندکردنی جی‌هیتشتنی کومپانیای نیکسون موبیل و فراوانیوونی کاری کومپانیا چینی و روسیه‌کان بیت، به‌لام ته‌گه‌ر وینه‌ گه‌وره‌که له‌به‌رچاو بگرین، گریبه‌سته‌کې توتال دوی دوو سال له واژوکرده و کوبوونه‌وه و هاتووچو، تازه یه‌ک پروژهی به‌فهرمی که‌وتووته بواری جیبه‌جیکرده‌وه.

ه‌روه‌ها، ته‌گه‌ر پروانینه داتاګانی خشته‌ی یه‌کم، نه‌وا به‌روونی ده‌رده‌که‌ویت که‌وا نه‌و کیلگه‌ گازیانه‌ی ناماده‌کراون بو گه‌ری شه‌شمه ده‌کونه پاریزګاګانی نیوه‌پاست و باکووری عیراق، که ه‌ندیکیان به‌پیی ماده‌ی 140 ی دستوور و حکومتی ه‌ریمی کوردستان ناوچه‌ی کیسه له‌سهرن، به‌لام به‌غدا به‌ناوچه‌ی ده‌ولته‌ی عیراقی ده‌زانیته نه‌وه‌کو کیسه له‌سهر وه‌ک له‌ماوه‌کانی پېښوودا به‌روونی وه‌زیری نه‌وت **ګوتی** " نه‌و گریبه‌ستانه‌ی واژوکرده‌ی زوربه‌یان له‌و ناوچانه‌ن، که ناګوکی له‌سهر نیبه‌."

روویکی دیکه‌ی تم گریبه‌ستانه په‌یوه‌سته به‌کاتوه بو واژوکرده و جیبه‌جیکردنیان، چونکه پېښ ریکه‌وتنی ه‌ولیر و به‌غدا بیت له‌سهر پرسې وزه و یه‌کلاکرده‌وه‌ی یاسای نه‌وت و گازی عیراق نه‌وا به‌دنیاییه‌وه کاریگه‌ری له‌سهر گف‌توګوګان ده‌بیت، به‌پېچه‌وانه‌شه‌وه ه‌ر راسته‌.

خشته‌ی 1: گریبه‌سته گازی و نه‌وتییه‌کانی گه‌ری پینچ پله‌س و شه‌شم به‌پیی پاریزګاګان و جوړه‌کانیان.

ژ	نوی کیلگه‌کان	ګه‌ری گریبه‌سته‌کان	پاریزګا	رومیته‌کھی (کیلومتر دووچا)	کیلگه‌کھی	ه‌مکولینی بېر وانا‌ی به‌ردمست
1	زوبانیه	ګه‌ری پینچم	حاله وولاست	360	نوت	بلوکی ګران و یه‌ک بېر لجره‌وه
2	شیمانی	ګه‌ری پینچم	واست و میسان	1428	نوت	بلوکی ګران
3	شو	ګه‌ری پینچم	بهره	1398	نوت	بلوکی ګران و یه‌ک بېر لجره‌وه
4	جمیل سه‌لم	ګه‌ری پینچم	بهره	235	نوت	بلوکی ګران و یه‌ک بېر لجره‌وه
5	منداوی عه‌وی	ګه‌ری پینچم	لغرو نهریا	400	نوت	بلوکی ګران
6	دیما	ګه‌ری پینچم	میسان	451	نوت و ګاز	یه‌ک بېر لجره‌وه
7	قیقات ساهج	ګه‌ری پینچم	میسان - یو پاریزګاګانی دیکه	310	نوت	یه‌ک بېر لجره‌وه
8	ساسان	ګه‌ری پینچم	نوموا	197	نوت و ګاز	دوو بېر لجره‌وه
9	نان	ګه‌ری پینچم	نوموا	162	نوت و ګاز	دوو بېر لجره‌وه
10	پوځانه	ګه‌ری پینچم	سه‌لامه‌دین	412	نوت و ګاز	حوت بېر لجره‌وه
11	کومعه‌ی فوکی نیو‌پاست	ګه‌ری پینچم	تعجب و کبره‌لا	1073	نوت و ګاز	شمنی بېر لجره‌وه
12	رؤمغلی به‌غدا - باکو	ګه‌ری پینچم	به‌غدا - سه‌لامه‌دین	231	نوت	دوازده بېر لجره‌وه
13	وه‌ریبه	ګه‌ری پینچم	واست	-	نوت	دوو بېر لجره‌وه
14	نه‌بو خرمه	ګه‌ری پینچم	موسنا	294	نوت	یه‌ک بېر لجره‌وه
15	بلوکی 11	ګه‌ری پینچم	تعجب و موسنا	8000	نوت	بلوکی ګران و یه‌ک بېر لجره‌وه
16	بلوکی 7	ګه‌ری پینچم	دیولیه، باقیون، تعجب، واست و موسنا	6000	نوت	بلوکی ګران
17	نیل حاجیر	ګه‌ری شه‌شم	نوموا	7300	ګاز	دوو بېر لجره‌وه
18	خپسی	ګه‌ری شه‌شم	نوموا و نه‌فیر	7300	ګاز	یه‌ک بېر لجره‌وه
19	عنا	ګه‌ری شه‌شم	نه‌فیر	7100	ګاز	-
20	نه‌فیر	ګه‌ری شه‌شم	نه‌فیر	8500	ګاز	-
21	نان	ګه‌ری شه‌شم	نه‌فیر	8521	ګاز	-
22	ژوځانات	ګه‌ری شه‌شم	نه‌فیر	6665	ګاز	-
23	باکووی روتیا	ګه‌ری شه‌شم	نه‌فیر	6500	ګاز	-
24	بانجوی روتیا	ګه‌ری شه‌شم	نه‌فیر	7907	ګاز	-
25	توتال	ګه‌ری شه‌شم	نه‌فیر	9001	ګاز	-
26	ولید	ګه‌ری شه‌شم	نه‌فیر	8300	ګاز	-
27	فوزمین	ګه‌ری شه‌شم	لغرو و تعجب	8500	ګاز	-
28	نه‌دین	ګه‌ری شه‌شم	موسنا	4400	نوت	2D Seismic
29	شیمان	ګه‌ری شه‌شم	موسنا	2100	نوت	2D Seismic
30	سومری روتیا	ګه‌ری شه‌شم	موسنا	1700	نوت	2D Seismic

سهرچاوه: گوډاری میس، ژماره 40، 6 ی ټوکټوبه‌ری 2023 و گریبه‌سته پېښیازکراوه‌کانی خوولی پینچم، پینچ پله‌س و گه‌ری شه‌شم.

چاره‌نوسی گریبه‌سته نه‌وتییه‌کانی ه‌ریمی کوردستان له‌نیوان داواکاری به‌غدا و کومپانیایان

روژی 5 ی تم مانگه **کومپانیایان پېښه‌سازې نه‌وتی کوردستان** ته‌پیکور له دریزه‌ی به‌یاننامه بلاوکراوه‌کانیان دووباره ناماژه‌یان به "پاراستنی مافی گریبه‌سته‌کانیان" کرد، که به‌رده‌وام تم داواکاری به‌ ره‌سمی و نارپه‌سمی دووباره ده‌که‌نه‌وه، تم پېښه‌اته له‌کاتیکی‌دایه به‌مدواییه و دوی سهردانی سوودانی بو ه‌ولیر، شانزکی وه‌زارته نه‌وتی عیراق سهردانی ه‌ولیر کرد و دوو روژ به‌رده‌وامی به دانوستاندنه‌کان دا و **وه‌زیری نه‌وتی عیراق** وه‌ک ه‌میشه‌ گوتی "نزیکن له ریکه‌وتن و ټیمه جه‌خت له ه‌نارده‌کرده‌وه‌ی نه‌وتی ه‌ریمی کوردستان له بنده‌ری جه‌بانه‌وه ده‌که‌ینه‌وه، به‌لام ه‌ندیک شت پیوستی به گورانکاری به‌تایه‌تیش گریبه‌سته‌کان و له ماوه‌به‌دا ه‌ویش چاره‌سهر ده‌کریت".

له‌راستیدا نه‌وه ه‌ه‌شت مانگ و 10 روژ زیاتره کیسه‌کان چاره‌سهرنه‌بوون، بگره ه‌مموو کومپانیایان ده‌ستیانکرده‌وه به فروشتنی نه‌وت له‌نیوځودا، که نرخه‌کی نیوه‌ی نه‌و نرخه‌ی نه‌وته که له بازاره‌کانی جیهان دا مامه‌له‌ی پیوه‌ده‌کریت، تمه‌ش زبانی به کومپانیایان، بودجه‌ی گشتی ده‌ولته‌ی عیراق و ده‌ولت و کومپانیایان تورکیا، به‌تایه‌تیش و له ه‌ممووی زیاتر حکومت و خه‌لکی ه‌ریمی کوردستان گه‌یاندوه.

لهرووی دهستوریهوه، له [دهستوری عێراق دوو مادده](#) تایبهتکراوه به پرسی نهوت و گاز، که ئەوانیش ماددهی 111 و ماددهی 112ن، که هیچ باس له چۆنیهتی بهرپهوهبردن و دارپشتهوهی سیاسهتی نهوت و سامانی سرووشتی ولاتیان تێدا نهکراوه، بهلکو نهوه بۆ دهکردنی یاسای نهوت و گاز جیهیلراوه کهدوای دوو دهیه هیشتا روون نییه کهی دهکریت. بهئهگهری زۆر ئه و کاته دهکریت کهوا بالادهستی لایهنیک و ئامانجهکانی له یاساکهدا بهتهواوی بهدی دیت.

نیستا، هه موو چاوهکان لهسهه بریاری حکومهتی عێراق و وهزارهتی نهوته بۆ چۆنیهتی هه موارکردنهوهی ریکهوتنامه نهوتیهکانی نیوان کۆمپانیایان و حکومهتی ههریمی کوردستان، لهکاتیکیدا بهپیی [ریککهوتنی نیسانی 2023](#) نیوان هه ولیر و بهغدا، دهباویه ئه م پرسه بکهوینته دوای هه ناردهکردنهوهی نهوت نهوهکو پینش هه ناردهکردنهوهی نهوت. ههریمی کوردستان گریبهسته نهوتی و گازییهکانی لهبهه رویشنای [یاسای نهوت و گازی](#) 6ی ئاب 2007 په رلهمانی کوردستان واژۆکردوه، که دادگای فیدرالی له 6ی شوبات به نادهستوری دانا، ئیستا ئه گه ر ئه و ریکهوتنامه هه موار بکریتهوه ئه وا بهشیوهیهک له شیوهکان دهکوهینه بهردهم دوو راستی سهیر:

یهکه میان، ئایا ریکهوتنهکان یاساییه و هه موار دهکرینهوه یاخود نایاساییه و دووباره ریکهوتنی نوێ دهکریت؟ ئه گه ر یاساین و هه موار دهکرینهوه، برپاره کهی دادگای فیدرالی که به نادهستوری و نایاسایی دایناوو چی لیدیت؟

دووه میان، ئایا واژۆکردنی ریکهوتن و کارکردنی وهزارهتی نهوتی عێراقی له گه ل کۆمپانیای کریسنت پیترولیۆم بۆ وه به رهینان له سن کیلگه ی نهوتی و گازی له پارێزگای دیاله و به سه ره و کهوتنه بواری جیه جیکردنی [له 15ی نوڤه مبه ری 2023وه](#) چ واتایهک ده دات؟ چونکه ئه م کۆمپانیایه له ههریمی کوردستان کار دهکات و گریبهستی هه یه، که پینش برپارهکانی دادگای فیدرالی و دادگای ناو بریوانی پاریس [ئاگادار دهکرانهوه کار](#) له گه ل حکومهتی ههریمی کوردستان نهکن. یاخود ریکهوتنی گازی و نهوتی جیاوازه؟ چونکه کریسنت پیترولیۆم له بهه ره مان رویشنای یاسای نهوت و گازی ههریمی کوردستان و شیوازی گریبهستی هاو به شیکردن له به ره مه هینان PSC هاتووه ته ههریمی کوردستان و به رده وامه له فراوانکردنی کارهکانی و به رزکردنهوهی به ره مه هینانی گاز و ته نانهت ره وانه کردنی بۆ ناوچهکانی ژیر دهسه لاتی به غدا.

کو تایی

واژۆکردن و بلآوکردنهوهی ریکهوتنه نوپیهکانی گه ری پینچ پلهس و گه ری شه شه م ئه گه رسه رنجی کۆمپانیای نهوتی و گازییهکانی جیهان بۆ وه به رهینان له عیراق رانه کیشیت ئه وا ده بیت چ گۆرانیکییه کی دیکه بکریت بۆ هاتنی کۆمپانیای جیهانییهکانی ئه م بواره بۆ وه به رهینان له عیراق.

روژانه زیانهکانی راگرتنی هه ناردهکردنهوهی نهوتی ههریمی کوردستان بۆ ئه و نو مانگه ی رابردوو ده گاته نزیکه ی 9 ملیار دۆلار بۆ هه موو لایه نهکان، به لام چه ند پرسیا ریک دینه ئاراهه ئه ویش نه وه یه بۆچی حکومهتی عیراق ئاماده نییه نیوه ی ئه و 80 دۆلاره وه ریکریت که ته نانهت ئه گه ره هه ناردهکردنهوهی نهوت به شیوازی پینشووتر بیت و بۆخویشی سه ره په رشتی فروشتنی بکات دهستی ده که ویت، له کاتیکیدا ئیستا هه شت مانگ و 10 روژ زیاتره راگیراوه و دیناریکی ده ستنه که و تووه له م پرۆسه یه وه که به پیی بودجه ی 2023ی عیراق، ده بوو روژانه 28 ملیۆن دۆلار دا هاتی بۆ حکومهتی عیراق هه بوایه.

پرسیاری دووه میان په یوه سه ته به کۆمپانیای نهوتیهکان، بۆچی رازین به نرخ 33-39 دۆلار به رملیک نهوت به فروشن به لام ئاماده نین به نرخ نزیک له برینت به فروشن که له م روژانه دا 80 دۆلاره، ئایا قازانجیان له 40 دۆلاره که و فروشتن به ناوخو دایه وه کو له 80 دۆلاره که بۆ به ندهری جیهان یاخود راستیه که چیه ؟

پرسیاری سییه میان په یوه سه ته به تورکیاوه، بۆچی سه ره تا تورکیا به بیانوی نوژه نکردنه وه و چاککردنه وهی زیانی زه ویله رزه که ی باکووری کوردستان و تورکیا ریکه ی به هه ناردهکردنه وه نه ده دا، ئیستا ده لیت به فه رمی حکومهتی عیراقیان ئاگادار کردووه ته وه و ده بیت روژانه زیانی هه ناردهکردنه وهی نهوت به بۆرییه که بدات، ئایا به مدوا ییه عیراق له پاره که خو ش بووه، که ده بوایه تورکیا له قه ره بوو بیدات وه که له برپاره که ی دادگای پاریس هاتووه؟ یاخود یارییه که به شیوه یه که هه ر جاره و لایه نیک و کیشیه یه ک بیته ئاراهه بۆ به رده وامی راگرتنی هه ناردهکردنه وهی نهوتی ههریمی کوردستان.

له کو تاییدا، نیوه روکی گریبه سه تهکانی عیراق گۆراوه بۆیه کریسنت پیترولیۆم و تۆتال ئینرجی وه به رهینان ده که ن، ده توانین بلین گۆرانیکییه که هاوشیوهی گریبه سه تهکانی ههریمی کوردستانی لیکراوه، به لام به ناوی جیاواز و ریژه ی که متر له به رزه وه ندی کۆمپانیای وه به رهینانهکان، ئه ویش په یوه سه ت به و راستیانه ی که له سه ره وه باسکراوه ئه گینا گریبه سه تهکانی ئه م دوو گه ره نوپیه له ناوه روک دا گریبه سه تی هاو به شیکردنی به ره مه هینان PSC و هاوشیوهی ئه وانه ی ههریمی کوردستان، به لام له ناوینشان جیاوازن، پینشتر ده گوترا

بانیک و دوو ههوا، بهلام ئه مهی ئیستا دوو بان و بهک ههوایه.